

**Keywords:** *myths, Slovenian folk culture, traditional songs, folk tales.*

**Abstract:** *The purpose of this paper is to identify and analyze a range of cosmological myths from the Slovenian folk culture, using as sources the traditional songs and folk tales. The Slovenian folk culture is strongly influenced by the Slavic mythology, which is present in the family of Indo-European mythologies. These influences are then compared with other similar religious structures such as the Indo-European, Sumerian, Phoenician, Chinese and Biblical mythology. This paper presents myths about Earth's Origin, The Flood or various cosmological conflicts.*

## Peștele Faronika

În mitologia slovenă, Pământul se odihnește pe spatele unui pește uriaș numit *Faronika*. Ca și în Biblie, în tradițiile populare slovene, apa simbolizează materia primară din care a luat naștere lumea<sup>3</sup>. În textele hinduse se spune că la început „totul a fost apă”. Noțiunea unde apa reprezintă un element primordial se regăsește aproape în toate miturile lumii. La hinduși, apa reprezintă materia principală care, transformată în lichid seminal, dă naștere omului<sup>4</sup> și e reprezentată de zeul Varuna<sup>5</sup>. Uneori, această noțiune este însoțită de mituri precum coborârea în pământ a zeului Vișnu (transformat într-un mistreț)<sup>6</sup>, care aduce „murdăria” la suprafața apei. Astfel, în mitologia hindusă, Vișnu este recunoscut ca protector al creației<sup>7</sup>. La chaldei aflăm că „[...] pe fața apelor<sup>8</sup>, Marduk înjgheabă o plută; el făcu pulberea și, cu ajutorul plutei, o strânse grămadă. Spre a-i așeza pe zei la adăpost mulțumitor, el făcu omenirea [...] La marginile mării, Stăpânul Marduk îngrămădi un pământ împlinit [...] (Cosmologie chaldeană – poem fragmentar sumero-babilonian din Sippar)<sup>9</sup>.

---

<sup>1</sup> Cosmologia reprezintă știința care se ocupă cu stidul structurii, dimensiunilor și evoluției universului și al legilor care îl guvernează. Etimologic, termenul provine din cuvintele grecești *κόσμος* (*cosmos* „lume”) și *λογος* (*logos* „știință”). Studiul cosmologiei implică discipline precum astronomia, filozofia sau religia.

<sup>2</sup> **Mihai Dragnea**, masterand „Studii Meievale”, Facultatea de Istorie, Universitatea din București.

<sup>3</sup> În Vechiul Testament, la *Facere*, aflăm că spiritul lui Iahve se plimbă deasupra apelor.

<sup>4</sup> Blanc 2004, p. 41.

<sup>5</sup> Dumézil 1997, p. 77.

<sup>6</sup> Blanc 2004, p. 43.

<sup>7</sup> Blanc 2004, p. 46.

<sup>8</sup> În mitologiile popoarelor care trăiesc lângă o mare sau un ocean, pământul capătă deseori un rol secundar față de elementul apă, fiind adesea considerat ca auxiliar al acesteia.

<sup>9</sup> Kernbach 1996, p. 110.



**Fig. 1** – Faronika, relief din Čedad-Cividale, Italia, sec. VIII (*Studia Mythologica Slavica* IV, 2003)

Din tradițiile populare slovene aflăm că pământul provine dintr-un grăunte de nisip<sup>10</sup>. Se spune că la început nu exista decât Dumnezeu, soarele și marea. Cum soarele era arzător, Dumnezeu sări în mare să facă o baie. Când a ieșit din apă, i-a rămas un grăunte de nisip între unghii. Din acel grăunte de nisip care a căzut în mare, luă naștere pământul<sup>11</sup>. Astfel, pământul plutește pe suprafața oceanului cosmic<sup>12</sup>. Din cântecele populare slovene aflăm următoarele<sup>13</sup>:

*„Zemlja plava na vodi, okoli nje pa se podita dve veliki ribi. Kadar se katera od njiju obregne ob zemljo ali udari po njej z repom, nastane potres.”*

*„Pământul plutește pe apă iar doi pești uriași înoată în jurul său. Când unul dintre ei atinge pământul sau sau îl lovește cu coada sa, se produce un cutremur.”*

După alte tradiții populare slovene, pământul a fost lipit de un pește uriaș sau un șarpe de apă. Când acel pește uriaș se mișcă, se produc cutremure. Se spune că atunci când peștele se va scufunda în apă va fi sfârșitul lumii. Această versiune se află într-un cântec popular, unde Iisus îl roagă pe pește să nu își miște coada sau să nu își întoarcă spatele, ca lumea să nu se scufunde<sup>14</sup>.

<sup>10</sup> Acest motiv central apare pentru prima dată în colecția de povești populare a istoricului și scriitorului sloven, Janes Trdina din Neven, 1858.

<sup>11</sup> Kelemina 1930.

<sup>12</sup> În mai multe mitologii, prin „oceanul cosmic” sau „oceanul celest” se înțelege spațiul care înconjoară pământul.

<sup>13</sup> Kūhar 1911.

<sup>14</sup> Štrekelj 1894, p. 500.

*„Ribo po morji plava,  
Riba Faronika.  
Jezuz za njo proplava  
Po morja globočin.*

*O le čakaj, čakaj riba,  
Riba Faronika.  
Te bom kaj prašali  
kako se po svet godi.*

*Če bom jest z mojim repom zvila,  
ves svet potopljen bo.  
Če se bom jest na moj hrbt zvrnila,  
ves svet pogubljen bo.  
O nikari, nikari riba,  
riba Faronika.  
Zavolj nedolžnih otročičev,  
zavolj porudnih žen.”*

*„Un pešte înoată în mare,  
Un pešte numit Faronika.  
Iisus înoată după el  
Din marea adâncime a mării.*

*O așteaptă-mă,  
Faronika!  
Vrem să te întrebăm  
Ce plutește în jurul lumii.*

*Dacă dau din coadă  
Întreaga lume se va scufunda.  
Dacă mă întorc pe spate  
Întreaga lume va fi distrusă.  
O, nu face asta,  
Faronika.  
De dragul pruncilor inocenși  
și femeilor muncitoare.*

Acest pește sau șarpe haotic locuiește în mare, unde își găsește și odihna. În mitologia hindusă, monstrul marin Makara îl poartă pe spatele său pe Varuna<sup>15</sup>, divinitatea primordială care a creat lumea din haosul original<sup>16</sup>. Varuna poartă epitetul *Ambupati* „stăpânul apelor”<sup>17</sup> și patron al Oceanului<sup>18</sup>. În mitologia feniciană<sup>19</sup> și în cea biblică<sup>20</sup> avem un mit similar, unde orice „supărare” a Leviatanului<sup>21</sup> poate cauza sfârșitul lumii. Mituri similare mai întâlnim și în mitologia scandinavă (șarpele din Midgard-Jörmungandr, care este înfrânt de către Thor)<sup>22</sup>, cea elenă unde Hercule o învinge pe Hydra cea cu nouă capete „șarpe de apă”<sup>23</sup> sau în cea babiloniană unde Marduk o distruge pe Tiamat<sup>24</sup>.

**Mitul peștelui Faronika** s-a îmbinat cu legenda despre contesa Veronika din Kamnik și cu povestea despre sirena Melusina. Legenda spune că într-o zi, la castelul *Mali grad* „Castelul mic” din Kamnik, au venit trei preoți, care i-au cerut contesei bani pentru renovarea bisericii. Indignată, contesa le-a răspuns că preferă să se transforme într-un șarpe decât să le ofere banii necesari reparației. Imediat după ce a rostit ultimele cuvinte, contesa Veronika s-a transformat pe jumătate în

---

<sup>15</sup> Blanc 2004, p. 14.

<sup>16</sup> La început, Varuna reprezenta cerul, urmând să poarte ulterior epitetul de „patronul apelor”.

<sup>17</sup> Hopkins 1969, p. 116, 120.

<sup>18</sup> Dumézil 1997, p. 77.

<sup>19</sup> În mitologia feniciană și Ugarit, Leviatanul apare sub numele de Yam, Lotan sau Tannin și reprezintă un șarpe gigantic cu șapte capete care este învins de Baal.

<sup>20</sup> Cartea lui Iov, cap. 41 și Isaia 27:1.

<sup>21</sup> Day 1985, p. 13, 15, 19, 42, 46.

<sup>22</sup> Guerber 2008, p. 219, 375.

<sup>23</sup> Petre *et alii* 2001, p. 210-211.

<sup>24</sup> Jacobsen 1968.

șarpe. Contesa este descrisă într-un relief din Mali grad (secolul al XII-lea)<sup>25</sup>. Primele mențiuni despre această legendă au apărut în 1684, fiind transcrise mai târziu în Ljubljana de către Johann Weichard, cunoscut sub numele de „Valvasor”<sup>26</sup>. Se pare că descrierea contesei Veronika, jumătate șarpe-jumătate om, provine din legenda sirenei Melusina și a peștelui Faronika, care a dat și numele de Veronika presupusei contese de la Kamnik. Istoricul de artă sloven, France Stele (1866-1972), afirmă că Faronika a devenit un termen pentru sirenă în domeniul istoriei artei<sup>27</sup>.

### **Kurent și potopul**

Tradiția potopului s-a păstrat atât în cultura populară slovenă, cât și în alte culturi populare din întreaga lume. După ce a auzit povestea potopului în Mengeš, Janez Trdina scria *Povijest o božjem kokotu*<sup>28</sup>, publicată în Neven la 1856<sup>29</sup>. În poveste se vorbea despre un pământ steril, neroditor, unde nu se găsea decât piatră. Atunci, Dumnezeu trimise cocoșul său, care se așeză pe o piatră și lăasă un ou. Acel ou se sparse, urmând a curge șapte râuri din el, care stropiră pământul și îl transformă într-unul verde și fertil. Oamenii locuiau în acest paradis fără a cunoaște grijele vieții. Sus în cer, cocoșul lui Dumnezeu anunța oamenii când să meargă la culcare, când să mănânce sau să bea. Dar oamenii deveniră aroganți, refuzând să mai asculte sunetul cocoșului, și astfel apărui boala printre ei. Aceștia vor distruge oul lovindu-l cu o piatră. Această acțiune „păcătoasă” va provoca o inundație care va distruge lumea. Apele vor atinge vârfurile cele mai înalte ale munților. Singurul supraviețuitor va fi un paznic, care va reuși să scape, urcându-se pe vârful celui mai înalt munte, urmând ca de acolo să se suie pe o viță de vie care se ridică spre nori<sup>30</sup>.

Ideea potopului și aceea a oului cosmic reprezintă o noțiune arhetipală, întâlnită la mai multe popoare. Astfel, oul este conectat la geneza lumii. Mitul creației cu ajutorul oului cosmic este prezent și în mitologia hindusă. Numeroase texte povestesc că un ou de aur a apărut deasupra imensității undelor oceanului (apa-element primordial al creației). Din acest ou a ieșit zeul Brahma, care a dat naștere creației pe care o hrănește și o protejează<sup>31</sup>. Tot în textele hinduse aflăm că Brahmānda, oul lumii, inundă suprafața pământului, din toate părțile, cu apă<sup>32</sup>. Oul cosmic a fost conservat și în mitologia chineză, unde gigantul Panku-Pangu a „înjumătățit” oul, dând naștere Cerului și Pământului (prin separarea albușului de gălbenuș)<sup>33</sup>. Acest mit cosmogonic este prezent și în orfismul antic. Acolo, se spune că, la început, totul era întunecat<sup>34</sup> și nu existau decât doi șerpi înaripați, care

---

<sup>25</sup> Kropej 2003, p. 123.

<sup>26</sup> Weichard von Valvasor 1689, p. 543.

<sup>27</sup> Kropej 2003, p. 123.

<sup>28</sup> „Povestea cocoșului lui Dumnezeu”.

<sup>29</sup> Trdina 1858, p. 105-107.

<sup>30</sup> Kropej 2003, p. 124.

<sup>31</sup> Blanc 2004, p. 40.

<sup>32</sup> *Brahmānda*, p. 65.

<sup>33</sup> Bodde 1961, p. 382-383.

<sup>34</sup> Prin întuneric se poate înțelege *haosul primordial*.

vor da naștere unui ou brilliant. Unul dintre șerpi se va încolăci în jurul oului, spărgându-l, urmând ca din acesta să iasă zeul Phanes<sup>35</sup>, care strălucea atât de tare încât nimeni nu putea să-l privească<sup>36</sup>. Din cojile oului vor lua naștere Cerul și Pământul. Ideea oului cosmic este întâlnită și în mitologia feniciană. Una dintre cele mai importante surse privind mitologia feniciană este Philon din Byblos (64-141 e.n.), care, în lucrarea sa *Istoria Feniciei*<sup>37</sup>, ne relatează următoarele: „Înainte de crearea lumii, domnea haosul, un amestec de întuneric și ceață străbătut de vârtejuri de vânt. Haosul a dat naștere unui mare ou cosmic care, spărgându-se în două, separă Cerul de Pământ”<sup>38</sup>.

Conform tradiției populare slovene, paznicul din mitul potopului (originar din Carniola)<sup>39</sup>, se cățăra pe vița de vie<sup>40</sup>, care aparține lui Kurent. Bucuros, acesta face ca planta sa să crească tot mai mult în nori. După nouă ani apele se retrag, făcând ca pământul să devină din nou uscat. Paznicul, care în tot acest timp era ocupat cu escaladarea viței de vie și care, între timp mâncase strugurii și băuse vinul rezultat din rodul plantei, se va întoarce înapoi pe pământ<sup>41</sup>. Astfel, Kurent îl salvează pe paznic de la potop.

Mitul potopului este întâlnit în mai multe credințe din toată lumea. Exemple similare avem la Noe în Vechiul Testament<sup>42</sup>, la regele erou Ziusudra al Sumerului<sup>43</sup>, Utnapishtim din mitul potopului prezent în Epopeea lui Ghilgamesh<sup>44</sup> sau la Manu din India, care salvează omenirea de la potop<sup>45</sup>. În poveștile populare ale slovenilor, Kurent ne apare ca un personaj mitic lunar ce reprezintă fertilitatea<sup>46</sup>. Referitor la etimologie, France Bezljaj crede că numele *Kurents*-ar traduce prin „creație” sau „creator”. Se poate stabili și o legătură între rădăcina *kur* și cuvântul sloven *kura* care înseamnă „pu” sau „cocoș”<sup>47</sup>.

În cultura populară slovenă există o sărbătoare similară carnavalului, unde *kurenti*, însoțiți de *piceki* „puicuțe” sar în sus și în jos și brăzdează în jurul caselor pentru a face rapița oamenilor să crească mai bine. Ultimele descoperiri

---

<sup>35</sup> Divinitate primordială cu rol creator, introdusă în mitologia elenă prin tradiția secretă orfică.

<sup>36</sup> Goodart 2008, p. 24.

<sup>37</sup> Despre această lucrare se spune că autorul ar fi tradus-o în limba greacă, plecând de la un original fenician ce data din timpul asediului Troiei (1200 î.e.n.). Originalul ar fi fost întocmit de către preotul fenician Sanchuniathon din Berytos. Oricum, *Istoria Feniciei* s-a pierdut și până în zilele noastre nu s-au păstrat decât câteva fragmente citate de Eusebiu din Caesarea.

<sup>38</sup> Safa 2005, p. 27-28.

<sup>39</sup> Regiune istorică ce cuprinde teritoriul Sloveniei de azi.

<sup>40</sup> Vița de vie reprezintă arborele lumii.

<sup>41</sup> Kropej 2003, p. 124.

<sup>42</sup> Facerea, cap. 7-8.

<sup>43</sup> Kramer 1967, p. 14.

<sup>44</sup> *Gilgamesh*, p. 95-103. (Lines 1-203).

<sup>45</sup> Šmitek 1998, p. 24-25.

<sup>46</sup> Grafenauer 1942, p. 38-39.

<sup>47</sup> Kropej 2003, p. 125.

arheologice semnaleză o legătură între acest ritual sloven și cultul antic al Cybelei, care era însoțită de *kurenti* sau *koribanti*<sup>48</sup> ce purtau măști de cocoși.



**Fig. 2** – Kurenti din Markovici, regiunea Styriei (*Studia Mythologica Slavica* IV, 2003)

Milko Matičetov<sup>49</sup> și Leopold Kretzenbacher<sup>50</sup> resping ideea care face din Kurent o divinitate. Totuși, în conștiința populară a slovenilor, Kurent este responsabil de refacerea pământului<sup>51</sup>, stabilindu-i acestuia o misiune ciclică. Reînnoirea pământului ne duce cu gândul la reînnoirea lumii și a oamenilor, misiune ce aparține unui personaj de sex masculin. Alan Dundes este de părere că aproape în toate miturile care fac referire la potop, divinitățile masculine sunt active, lucru întâlnit la sumerieni (Ziusudra), babilonieni (Utnapishtim) sau la indieni (Manu)<sup>52</sup>.

#### **Lupta dintre Perun și Veles**

În mitologia slavă, episodul luptei dintre Veles<sup>53</sup> și Perun a fost construit cu ajutorul miturilor esențiale indo-europene, cum ar fi lupta dintre Indra și Vrtra (mitologia vedică)<sup>54</sup>, Thor și Jörmungandr (mitologia scandinavă)<sup>55</sup>, Zeus și Typhon (mitologia elenă)<sup>56</sup> sau Teshub-Tarhun și Illuyanka din mitologia hittită<sup>57</sup>.

<sup>48</sup> Ciglencčki 1999.

<sup>49</sup> Matičetov 1985.

<sup>50</sup> Kretzenbacher 1941.

<sup>51</sup> Kropelj 2003, p. 125.

<sup>52</sup> Dundes 1988, p. 167-182.

<sup>53</sup> Divinitate a slavilor răsăriteni, de tip htonian. Ca și Perun (zeul fulgerelor și al tunetelor, de tip uranian), Veles este menționat în *Cronica lui Nestor* ca fiind venerat în timpul cneazului Vladimir al Rusiei Kievene, înainte ca acesta să adopte creștinismul în 988/989.

<sup>54</sup> *Rig Veda*, 1.32. <http://www.sacred-texts.com/hin/rigveda/rv01032.htm>.

<sup>55</sup> Vezi nota 21.

<sup>56</sup> Petre *et alii*, p. 57, 93-94, 207, 287, 354.

<sup>57</sup> Beckman, Gary 1982

În toate aceste mituri, zeul ucide șarpele și eliberează apele. Odată cu mitul luptei dintre Veles și Perun, Veles a fost asemănat cu un dragon uriaș sau un *zmeu*. Se spune că motivul dușmăniei dintre cei doi (Veles și Perun)<sup>58</sup> este reprezentat de faptul că Veles i-ar fi furat copilul lui Perun, nevasta sau vitele. Este, de asemenea, un act al provocării dintre cei doi: Veles, sub forma unui șarpe uriaș sau balaur fioros<sup>59</sup>, se strecoară viclean din peșterile Iadului, al cărui stăpân este, apoi se încolăcește pe Copacul Vieții, urmând a asedia casa cerească a lui Perun, din vârful copacului. Perun se apără, atacându-l la rândul lui pe Veles cu fulgere. Veles dispare, urmând a se transforma în copaci, animale sau chiar oameni. În final, este ucis de către Perun, iar acest ritual al morții readuce totul la normal; tot ce furase Veles, este eliberat din Cer, căzând sub forma unor stropi de ploaie<sup>60</sup>. Tot atunci, oamenii se rugau zeului să oprească ploile și furtunile, pentru a nu se produce pagube. În aceeași lună avea loc și secerișul grâului, eveniment ce se încadra în sărbătoarea dedicată lui Perun<sup>61</sup>.

Acest mit al furtunii avea conotații sacerdotale și tradiționale asupra vechilor slavi, schimbându-le sezonul în timpul anului. Perioadele secetoase și uscate din an erau interpretate ca rezultate haotice ale hoției lui Veles, furtunile și fulgerele, tunetele și trăznete ca o luptă divină dintre Perun și Veles, iar ploaia și curcubeul ca o victorie a lui Perun asupra dușmanului său Veles<sup>62</sup> și restabilirea ordinii universale<sup>63</sup>. Ciclul se repetă în fiecare an, moartea lui Veles nefiind permanentă, deoarece Veles lua în fiecare an forma lui de balaur, urmând a introduce starea de haos a Naturii asupra oamenilor. Vechii slavi nu vedeau în Veles un zeu rău. Războiul dintre Perun și Veles nu era un război clasic al dualismului dintre Bine și Rău, ci se baza pe principiile ciclice ale Naturii<sup>64</sup>. În luna iulie, după solstițiul de vară, avea loc o sărbătoare agrară dedicată lui Perun. Simbolul orașului Ljubljana este *dragonul* (Zmajski). De altfel, în capitala Sloveniei avem și un pod celebru numit *Podul Dragonului* (Zmajski most), construit în 1901 de către împăratul Francisc Iosif al Austro-Ungariei<sup>65</sup>.

În tradițiile populare ale slovenilor a rămas întipărită lupta dintre Perun și Veles. Sub pseudonimul *Fr. Pohorski*, Davorin Trstenjak a publicat în 1858 o poveste populară din Pohorje, unde ne relatează că două personaje numite Trot<sup>66</sup> și Kresnik, călătoresc într-o trăsură aurită. Cei doi doresc să ajungă la o petrecere organizată de

---

<http://www.hittites.info/translations.aspx?text=translations/mythology%2fIllyanka.html>.

<sup>58</sup> Danilov 2007, p. 252.

<sup>59</sup> Danilov 2007, p. 253.

<sup>60</sup> Иванов, Топоров 1980, p. 450-456.

<sup>61</sup> Dragnea 2012, p. 88.

<sup>62</sup> Dragnea 2012, p. 87.

<sup>63</sup> Иванов, Топоров 1974, p. 66.

<sup>64</sup> De altfel, Veles era celebrat de către slavi în ziua numită *Komoedițe*, la echinocțiul de primăvară (21 martie). Komoedițele încheiau, la slavi, cele două săptămâni ale sărbătorilor prilejuite de Noul An, care începeau pe 9 martie și simbolizau înmormântarea iernii. Vezi Danilov 2007, p. 253.

<sup>65</sup> Gorazd 2001.

<sup>66</sup> În Slovenia, zeul Perun mai este numit și Gromovnik sau Trot iar caracterul său este prezent în imaginea Sfântului Ilie care fulgeră păcătoșii.

o regină sub forma unui șarpe cu aripi. Această șerpoaică zboară din înaltul cerului către trăsura celor doi, dorind să-i atace. Cu o secure de aur, Trot o decapitează. Apoi, șerpoaica lovește un nor cu coada sa, urmând a provoca o furtună teribilă<sup>67</sup>.



**Fig. 3** – Lupta dintre Trot și dragon la Muzeul de Etnografie din Ljubljana (*Studia Mythologica Slavica* IV, 2003)

La fel cum Perun îl învinge pe Veles, în mitologia slovenă Zeleni Jurij, uneori numit Jurij, Jarilo sau Vesnik îl învinge pe Rabolj într-un duel<sup>68</sup>. Savantul croat Radoslav Katičić a studiat serios mitul ciclic al bătăliei dintre zeul tunetelor și dragon<sup>69</sup>. În mitologia slovenă, Kresnik se află în strânsă legătură cu focul, fulgerele și soarele. El este obligat să se lupte cu un dragon, care o răpește pe sora sa și o ascunde într-o peșteră. Tânărul prinț Kresnik o va salva pe sora sa, urmând ca între cei doi să aibă loc în timpul verii o căsătorie divină (hierogamie)<sup>70</sup>. Când dispare uneori de pe cer, Kresnik se odihnește și „moare”, urmând să se întoarcă mereu în această lume. În vreme ce Perun rămâne Dumnezeuul suprem al Cerului, Zeleni Jurij și Kresnik sunt capabili de moarte, urmând ca de fiecare dată să călătorească între cele două lumi<sup>71</sup>.

### **Zeița Mamă (Mokoș)**

Mokoș (Мокoшъ, Mokoš) este singura divinitate feminină din seria celor șapte zei primordiali ai slavilor. La aceștia, cultul zeiței ține locul cultului Mamei Mari (Terra Mater, Gaia). În panteonul slav din timpul lui Vladimir ea ne apare ca singura zeiță<sup>72</sup>. Lui Mokoș i se datorează recolta bună, fiind considerată și

<sup>67</sup> Pohorski 1858, p. 374.

<sup>68</sup> Kuret 1989, p. 254-255.

<sup>69</sup> Katičić 1988.

<sup>70</sup> Kropiej 2003, p. 128.

<sup>71</sup> Kropiej 2003, p. 130.

<sup>72</sup> *Cronica*, p. 80.



ocrotitoarea gospodăriei. Ea armonizează relația dintre membrii familiei prin iubire, înțelepciune și cumpătare, stabilind echilibrul esențial pentru un cămin fericit<sup>73</sup>. Mokoș este „zeița care toarce lână”<sup>74</sup> fiind deseori reprezentată cu diformități antropomorfe (capul mare și mâinile lungi)<sup>75</sup>. Ea apără, respectă și legiferează munca femeilor, în special lucrurile făcute manual, din material textil<sup>76</sup>. Zeița Mokoș este „cea care toarce soarta” sau „cea care înnoadă soarta” oamenilor, apărând ca o zeiță a sorții și a destinului<sup>77</sup>. Exemple de „zeițe mame” sunt numeroase în spațiul indo-european și în afara lui: Cybele a frigienilor<sup>78</sup>, Atargatis din Siria<sup>79</sup>, Astarte (Fenicia)<sup>80</sup>, Inanna (Sumer)<sup>81</sup>, Iștar (Akkad și asiro-babilonieni)<sup>82</sup>, Venus (romani)<sup>83</sup>, Ţiva (slavii polabi și baltici)<sup>84</sup> sau Frigga a germanilor<sup>85</sup>.



**Fig. 4** – Zeița Mokoș, broderie (*Studia Mythologica Slavica* IV, 2003)

În cultura populară slovenă, aceste trăsături divine le găsim la personajele mitice numite *sredožimke*<sup>86</sup>. Colindele pentru Pehtra au loc în perioada dintre Crăciun și Bobotează, perioada celor 12 nopți *pernahti* însoțite de către *divja jaga*

<sup>73</sup> Dixon-Kennedy 1998, p. 194.

<sup>74</sup> Mansikka 1922, p. 395.

<sup>75</sup> Ionescu 2000, p. 100.

<sup>76</sup> Dixon-Kennedy 1998, p. 194.

<sup>77</sup> Paliga, Teodor 2009, p. 221.

<sup>78</sup> Vassileva 2001, p. 51.

<sup>79</sup> Strong, Garstang 2007, p. 1, 16, 19, 58, 60-61, 86.

<sup>80</sup> Safa 2005, p. 28.

<sup>81</sup> Gleb 1960.

<sup>82</sup> Wilkinson 1998, p. 24.

<sup>83</sup> Petre *et alii*, p. 360-361.

<sup>84</sup> Marjanić 2003, p. 182-184.

<sup>85</sup> Guerber 2008, p. 64-65.

<sup>86</sup> Două dintre aceste personaje se numesc Zlata Baba și Pehtra Baba și au supraviețuit până în vremurile noastre în tradițiile populare ale slovenilor.

(„urmărirea” sau „vânătoarea sălbatică”)<sup>87</sup>. Conform tradiției, acestea aduc strălucire, lumină și fertilitate, lucru evident din numele lor. Numele derivă din germanul *Frau Holle* (Mama Hulda) sau *Percht* (*Bercht*) cu sensul de vrăjitoare care strălucește<sup>88</sup>.

În 1858, Peter Hicinger nota următoarele: „*Baba Pehtra rătăcește prin apropierea munților Karavanke, cutreierând în jurul creștetului munților Kamnik (Alpii Kamnik) cu o găleată de aur în mâini*”<sup>89</sup>. Această urmărire sălbatică, aflată în strânsă legătură cu personajele, aduce fertilitate și reînnoiește natura. În strânsă legătură cu Baba Pehtra se află și *vesnele*, care cutreieră în jurul lunii februarie<sup>90</sup> și aduc fertilitate. Un ritual similar este prezent și în Cehia, sub numele de *vynášení smrti*. Ritualul constă în arderea simbolică a unei păpuși din lut sau din paie, care reprezintă iarna. Astfel, iarna, care echivalează cu „moartea”, este îndepărtată, făcând loc vieții, reprezentată prin anotimpul primăverii<sup>91</sup>.

O altă proprietate a tuturor personajelor mitice feminine care au adoptat rolul Babei Zlata sau Pehtra a fost legătura ei cu firele textile, cu procesul torsului lânii, sau cu facerea pâinii ori spalarea rufelor, atribute casnice ale zeiței Mokoș<sup>92</sup>. Ca sacrificii avem oferirea unei cantități de lână, fuioare de tors sau șervețele. Torsul lânii era de asemenea interzis în anumite zile, la fel și țesutul lânii. Aceste zile purtau nume tradiționale precum *torka* (marți), *petka* (vineri) sau *kvatra* (zi de rugăciune)<sup>93</sup>. *Rojenițele* sau *Sojenițele* (Zeițe ale Sorții, soții ale zeului creator Rod din mitologia slavă)<sup>94</sup> aveau și ele o legătură cu Baba Zlata, care păstrează puterea asupra vieții și asupra morții.

Odată cu apariția iudeo-creștinismului, Pehtra a fost înlocuită cu Sfânta Lucia, cea care aduce lumină<sup>95</sup> și cu Sfânta Gertrude (*Jedrt*), care învârte fuiorul și care are ca atribut fusul de tors<sup>96</sup>. Puterile magice de vindecare ale zeiței Pehtra au fost preluate de către Sfânta Valpurga, sărbătorită în Noaptea Valpurgiei, când vrăjitoarele au cea mai mare putere<sup>97</sup>. În anumite părți din Slovenia încă s-a păstrat tradiția despre „vrăjitoarele” Mokoș și Pehtra. În Gailtall (Austria), oamenii vorbesc despre crima Babei Pehtra, comisă de o femeie care practică vrăjitoria<sup>98</sup>.

---

<sup>87</sup> Kropiej 2003, p. 130.

<sup>88</sup> Kuret 1997, p. 66-78, 79-84.

<sup>89</sup> Hicinger 1858, p. 269.

<sup>90</sup> Pe vremuri, la sloveni, luna februarie se numea *vesnar*.

<sup>91</sup> Ionescu 2000, p. 164.

<sup>92</sup> Dixon-Kennedy 1998, p. 194.

<sup>93</sup> Kropiej 2003, p. 131.

<sup>94</sup> Kropiej 2003, p. 233.

<sup>95</sup> Este vorba de Sfânta martiră Lucia din Siracuza (283-304 e.n.), sărbătorită de toate bisericile creștine la data de 13 decembrie (Ziua Sfintei Lucia). Sărbătoarea conține multe elemente păgâne germanice.

<sup>96</sup> Kropiej 2003, p. 131.

<sup>97</sup> În Noaptea Valpurgiei (30 aprilie sau 1 mai), vrăjitoarele și demonii se dezlanțuie pentru câteva ore, vestind sosirea primăverii. Ritualul constă într-o serie de dansuri și aprinderea unor ruguri.

<sup>98</sup> Kropiej 2003, p. 131.

În concluzie, putem plasa cultura populară slovenă alături de celelalte culturi populare slave. Esența comună o reprezintă mitologia slavă, prezentă în marile mitologii indo-europene. Mituri esențiale, precum cel legat de originea pământului, marele potop sau diverse lupte cosmologice, depășesc cu mult arealul civilizațiilor indo-europene, ajungând în timp și spațiu până în Palestina și Mesopotamia. Chiar și după apariția iudeo-creștinismului, credințele păgâne slave despre miturile esențiale au supraviețuit în mediul rustic. O parte din aceste credințe ancestrale s-au dizolvat în altele mai noi, care fie au supraviețuit și ele până în prezent, fie s-au pierdut în negura vremii.

## BIBLIOGRAFIE

- Biblia* *Biblia*, Facere, Cartea lui Iov, Isaia.
- Brahmānda* *The Brahmānda Purāṇa*, Translated and Annotated by Dr. G.V. Tagare, Delhi: Motilal Banarsidass Publishers Ltd, 2000.
- Catalogue* *Catalogue des Textes Hittites* (CTH, din 1971), Gary Beckman, "The Anatolian Myth of Illuyanka", Janes, 14, 1982.  
<http://www.hittites.info/translations.aspx?text=translations/mythology%2fIlluyanka.html> [01. Sep. 2012]
- Cronica* Nestor (*Cronica lui Nestor*) în *Izvoarele istoriei românilor*, Traducere și comentarii de G. Popa-Lisseanu, București, Tipografia Bucovina, 1935.
- Gilgamesh* Kovacs Maureen Gallery, *The Epic of Gilgamesh*, Tablet XI, Standford University Press, transl. with intro. (1985, 1989), p. 95-103. (Lines 1-203).
- Rig Veda* *Rig Veda*, trans. by Ralph T.H. Griffith, 1896, 1.32.  
<http://www.sacred-texts.com/hin/rigveda/rv01032.htm> [01. Sep. 2012]
- Beckman, Gary Beckman, Gary, *The Anatolian Myth of Illuyanka*, JANES, 14, 1982.
- Blanc 2004 Blanc Charles Jean, *Mitologia indiană*, traducere Rodica Chiriacescu, Editura Meteor Press, București, 2004.
- Bodde 1961 Bodde Derk, *Myths of Ancient China*, în *Mythologies of the Ancient World*, ed. by Samuel Noah Kramer, New York, 1961.
- Ciglencečki 1999 Ciglencečki Slavko, *Late traces of Cults of Cybele and Attis. The Origins of the Kurenti and the Pinewood Marriages*, în *Studia Mythologica Slavica* II, 1999, p. 21-30.
- Danilov 2007 Danilov Ilie, *Dicționar de mitologie slavă*, Editura Polirom, București, 2007.

- Day 1985 Day John, *God's conflict with the dragon and the sea. Echoes of a Canaanite myth in the Old Testament*, University of Cambridge, 1985.
- Dixon-Kennedy 1998 Mike Dixon-Kennedy, *Encyclopedia of Russian & Slavic Myth and Legend*, Editura ABC-CLIO, Santa Barbara, 1998.
- Dragnea 2012 Dragnea Mihai, *Zeul Perun*, în *Magazin Istoric*, anul XLVI, Nr. 5 (542), mai 2012, p. 87-88.
- Dumézil 1997 Dumézil Georges, *Zeii suverani ai indo-europenilor*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997.
- Dundes 1988 Dundes A., *The Flood as Male Myth of Creation, The Flood Myth*, editura Alan Dundes, University of California Press, Berkely-Los Angeles-London, 1988.
- Gleb 1960 I. J. Gleb, *The Name of the Goddess Innin*, în *Journal of Near Eastern Studies*, Vol. 19, No. 2, Apr., 1960, Jstor, p. 72-79.
- Goodart 2008 Goodart Stefanie, *Shedding Light on Some Orphic Gods*, în *Rosicrucian Digest*, Vol. 86, Nr. 1, 2008, p. 24-27.
- Gorazd 2001 Gorazd Humar, *World Famous Arch Bridges in Slovenia: The Dragon Bridge in Ljubljana (1901)*, în Charles Abdunur, *Arch'01: troisième Conférence internationale sur les ponts en arc*, Presses des Ponts, Paris, 2001, p. 124-125.
- Grafenauer 1942 Grafenauer Ivan, *Prakulturne bajke pri Slovencih*, Ljubljana, 1942.
- Guerber 2008 Guerber H.A., *Myths of the Norseman*, Geddes & Grosset, 2008.
- Hicinger 1858 Hicinger Peter, *Tudi nekaj iz slovenskega bajeslovja III: O divjem lovu*, Ljubljana, 1858.
- Hopkins 1969 Hopkins Edward Washburn, *Epic mythology*, Biblo and Tannen, 1969.
- Ionescu 2000 Ionescu Anca Irina, *Mitologia slavilor*, Editura Lider, București, 2000.
- Jacobsen 1968 Thorkild Jacobsen, *The Battle between Marduk and Tiamat*, în *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 88, Nr. 1 (Jan. – Mar., 1968), p. 104-108.
- Katičić 1988 Katičić Radoslav, *Nachlese zum urslawischen Mythos vom Zweikampf des Donnergottes mit dem Drachen*, în *Wiener slawistisches Jahrbuch*, 34, Wien, 1988, p. 57-75.
- Kelemina 1930 Kelemina Jakob, *Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva*, Celje, 1930.
- Kernbach 1996 Kernbach Victor, *Miturile esențiale*, Editura Univers

- Enciclopedic, 1996.
- Kramer 1967 Kramer Samuel Noah, *Reflections on the Mesopotamian Flood. The Cuneiform Data New and Old*, în *Expedition*, 9, 4, 1967, p. 12-18.
- Kretzenbacher 1941 Kretzenbacher Leopold, *Germanische Mythen in der epischen Volksdichtung der Slowenen*, Graz, 1941.
- Kropej 2003 Kropej Monika, *Cosmology and Deities in Slovene Folk Narrative and Song Tradition*, în *Studia Mythologica Slavica* IV, 2003, p. 121-148.
- Kühar 1911 Kühar Števan, *Narodno blago vogrskij Slovāncof*, în *Časopis za zgodovino in narodopisje* 8, Maribor, 1911, p. 59.
- Kuret 1989 Kuret Niko, *Praznično leto Slovencev*, Ljubljana, 1989.
- Kuret 1997 Kuret Niko, „Sredozimka pri Slovencih” și „K imenu sredozimke” în Niko Kuret, *Opuscula selecta*, Ljubljana, 1997.
- Mansikka 1922 Mansikka Viljo, *Die Religion der Ostslaven*, Helsinki, 1922.
- Marjanić 2003 Marjanić Suzana, *The Dyadic Goddess and Duotheism in Nodilo's The Ancient Faith of the Serbs and the Croats*, în *Studia Mythologica Slavica*, VI, 2003, p. 181-204.
- Matičetov 1985 Matičetov Milko, *O bajnih bitjih Slovencev s pristavkom o Kurentu*, în *Traditiones* 14, Ljubljana, 1985, p. 23-32.
- Paliga, Teodor 2009 Paliga Sorin; Eugen S.Teodor, *Lingvistica și Arheologia slavilor timpurii. O altă vedere de la Dunărea de Jos*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009.
- Petre, Lițu 2001 Petre Zoe; Lițu Alexandra; Pavel Cătălin (coordonatori), *Dicționar de mitologie greco-romană*, Editura Corint, București, 2001.
- Pohorski 1858 Pohorski Fr. (Davorin Trstenjak), *Slovenske narodne pripovedke. O kresniku*, Novice 16, Ljubljana, 1858.
- Safa 2005 Safa Karine, *Mitologia feniciană*, traducere Rodica Chiriacescu, Editura Meteor Press, București, 2005.
- Šmitek 1998 Šmitek Zmago, *Kristalna gora*, Ljubljana, 1998.
- Štrekelj 1894 Štrekelj Karel, *Slovenske narodni pesmi*, I, Ljubljana, 1894.
- Strong, Garstang 2007 Strong Herbert A.; Garstang John, *The Syrian Goddess*, Forgotten Books, 2007.
- Trdina 1858 Trdina Iv., *Povijest o božjem kokotu*, Neven, Ljubljana, 1858.
- Vassileva 2001 Vassileva Maya, *Further Considerations on the Cult of Kybele*, în *Anatolian studies*, vol. 51, 2001, p. 51-63.
- Weichard 1689 Valvasor Johann Weichard, *Die Ehre des Herzogthums*

- Krain*, Laibach-Nürnberg, 1689, XI.
- Wilkinson 1998      Wilkinson Philip, *Illustrated Dictionary of Mythology: Heroes, Heroines, Gods, and Goddesses from Around the World*, DK Pub., 1998.
- Иванов, Топоров 1974      Иванов В.В.; Топоров В.Н., *б Исследования в области славянских древностей*, Издательства Наука, Москва, 1974.
- Иванов, Топоров 1980      Иванов В.В.; Топоров В.Н., *Славянская мифология. Мифы народов мира*, Энциклопедия, Москва, 1980.